

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ

БРОЙ 2

2020

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION

VOLUME 2

2020

**ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПОДГОТОВКА НА БЪДЕЩИТЕ
ГИМНАЗИАЛНИ УЧИТЕЛИ В СТАЖАНТСКИЯ ИНСТИТУТ
НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ“ (1921-1945 г.)¹**

МАРИЯНА ИВАНОВА ИЛИЕВА

Mariyana Ivanova Ilieva. THE PEDAGOGICAL TRAINING OF THE FUTURE HIGH SCHOOL TEACHERS AT THE INTERNSHIP INSTITUTE OF THE SOFIA UNIVERSITY “ST.KLIMENT OHRIDSKI” (1921-1945)

Резюме. Научната публикация е посветена на историческото развитие на университетското педагогическо образование и подготовката на бъдещите гимназиални учители. Целта на статията е да представи възникването и развитието на Стажантския институт. Вниманието се насочва към характеристиките на организацията и съдържанието на педагогическата подготовка.

Ключови думи: образование, история, педагогическа подготовка, учители, университет

Abstract. The research paper is dedicated to the historical development of university pedagogical education and the training of future high school teachers. The aim of the article is to present the development of the Internship Institute. The research paper focuses on the characteristics of the organization and the content of pedagogical training.

Key words: education, history, pedagogical training, teachers, university

Увод

Националното образование и училището като негова институция имат решаваща роля в цялостното културно обновление и развитие на българската държава след

¹ Статията представя резултати от научноизследователска работа по проект BG05M2OP001-1.001-0001 „ИЗГРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЦЕНТЪР ЗА ВЪРХОВИ ПОСТИЖЕНИЯ „НАСЛЕДСТВО БГ“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020, реализиран през 2020 година.

Освобождението (1878). Българските държавници и политици добре разбират икономическите, социалните и културните функции на учебното дело и му отредят водещо място в държавната културна политика. Целеустременото изграждане на образователната система и развитието на училищната мрежа рефлектира върху потребността от специална педагогическа подготовка, в частност и на гимназиалните учители. Конкретни стъпки в реализирането на идеята за създаването на институция за подготовка на учители за средните училища са направени още в средата на 1887 г., но реално се осъществяват през 1888 г. когато Стефан Стамболов, министър на вътрешните работи и управляващ Министерството на народното просвещение, издава нова „Наредба за педагогически курс при Софийската класическа гимназия“. В резултат на това на 1 октомври 1888 г. Висшият педагогически курс започва да функционира. Неговата цел е да се подготвят гимназиални учители и учители за общинските класни училища (Теодоров-Балан, 1905, 1–2).

Паралелно с това, идеята за български университет присъства трайно в дискусиите за развитие и усъвършенстване на националната образователна система. В края на 1888 г. Министерството на народното просвещение приема закон, съобразно който Висшият педагогически курс се преобразува във Висше училище (1889), което трябва да дава „повисоко образование по разните клонове на науката“, като по този начин се открива пътя към трансформирането му в университет (Теодоров-Балан, 1905, с. 3). Но Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съхранява своята първоначална цел и постепенно, с утвърждаването си като институция, се превръща в център на професионалната педагогическа подготовка на бъдещите учители за гимназиалния етап на образованието.

В модела на университетското образование за подготовката на учители, в рамките на 4-годишния срок на обучение, е силно изразена хербатианската концепция, която включва теоретическа педагогическа подготовка чрез лекционни курсове и семинарни занятия, и практическа подготовка, която се реализира чрез хоспитиране и изнасяне на „пробни уроци“. Пред 20-те години на ХХ в. настъпват значителни реформи не само по отношение на структурата на Университета и възникването на самостоятелната специалност Педагогика (1923)², но и относно практическата педагогическа подготовка с осъществяването на идеята за изграждането на Стажантския институт.

Целта на настоящата научна публикация е да представи възникването и развитието на Стажантския институт. В българската научна литература няма цялостно изследване върху основополагането на организацията на Института. Неговата история е представяна

² По-подробно за историята на специалност Педагогика на Софийския университет „Св.Климент Охридски“ и за академичния профил на преподавателите, които са посочени и тук, виж: Чавдарова, А., Илиева, М., 2020.

накратко в научни публикации, посветени на университетската педагогика (Чавдарова, А., Илиева, М., 2020). Историческата реконструкция е на основата на архивни и нормативни документи, както и научни публикации относно организацията му. Научната статия не претендира за изчерпателност, но извежда основни исторически факти и характеристики, което би могло да се приема и като основа за бъдещи научни изследвания.

Основополагане и организация

Един от основните дискуссионни въпроси в развитието на университетското образование и придобиването на учителска правоспособност се отнася до организацията и провеждането на педагогическата практическа подготовка. В началото на 20-те години въпросът придобива нови измерения и намира отражение в образователната политика на Министерството на народното просвещение (МНП). Законът за народното просвещение от 1921 г. (чл. 325) постановява при Университета в гр. София организирането на „образцова гимназия“ с педагогически и класически отдели, в която под ръководството на професор по дидактика и методика на обучението в средните училища студентите хоспитират и практикуват в продължение на една година през четвъртата си университетска година (Закон за университета и университетски правилници, 1925, 21–22).

При създаването на тази институция Министерството на народното просвещение не се отдалечава от европейските тенденции и възприема моделът на „финския нормален лицей в Хелзингфорс“ (дн. Хелзинки, Финландия) с тази разлика, че практическия педагогически стаж се осъществява през последната година от обучението в университета. Студентите са разпределени в шест групи, които са: педагогика и философия; филология и литература; история и география; математика и физика; естествена история и химия. Те посещават образцовата гимназия задължително един път в седмицата в предиобедните занятия и още 1-2 дни по собствена преценка. Половин или цял зимен семестър се осъществява хоспитирането, а практикуването е в рамките от един или един и половина семестър. Те са групови и общи. С всяка обособена група се провеждат конференции един път седмично, на които се обсъждат конкретни уроци (Образцова гимназия в София, 1924, с. 325). След успешно полагане на университетските си изпити, се явяват на практически държавен изпит и добиват право на редовни учители в средните училища (Арnaudов, 2008, 323-326).

До учебната 1923/24 година за образцова гимназия е определена Трета софийска мъжка гимназия (дн. 18 Средно училище „Уилям Гладстон“), след което е установена Трета софийска девическа образцова гимназия (дн. 32 Средно училище „Св. Климент Охридски“) при Университета. Преподавателите в образцовото училище се назначават от министъра на народното просвещение, след като се вземе мнението на съответните

професори. По ценз, заплата и служебно положение те се приравняват към преподавателите в учителските институти. Един от тях се назначава от министъра на народното просвещение за директор (Закон за университета и университетски правилници, 1925, 21–22).

Установената по този начин практическа педагогическа подготовка на бъдещите гимназиални учители обаче обуславя появата на нови въпроси относно най-целесъобразното постигане на целта си, а именно солидна теоретическа и практическата специална педагогическа подготовка. Развитието на дискусиата кореспондира и с европейските търсения по въпроса за необходимостта от теоретическа и практическа подготовка на бъдещите учители, изразени на Петия международен конгрес по средното образование, проведен в гр. Прага (дн. Чехия) през август 1923 г. На конгреса има представител и на българското просветно министерство – пълномощник-министър проф. Д. Михалчев (1880-1967). В обсъжданията и представянето на различни модели на педагогическа подготовка намира място предложението за едногодишен стаж в рамките на университетското следване³.

Съществена роля в продължаващата реформа имат университетските преподаватели от специалност Педагогика – проф. Петко Цонев (1875-1950), проф. Михаил Герасков (1874-1957) и проф. Христо Негенцов (1881-1953). Основната им критика е по посока на ефективността и нецелесъобразността на организацията, недостатъчната педагогическа подготовка, която се осъществява в Университета, както и прекомерното натоварване на студентите в последната година от своето следване (Герасков, 2016, 201–203). Затова възниква идеята практическата педагогическа подготовка на студентите да се отдели „от изучаването на специалността и да се остави тя за стажантната година, като всички стажанти за учители прекарват тази пета година в София, при участието на университетските педагози в допълнителната си теоретическа и практическа професионална подготовка“ (Арnaudов, 2008, с. 539).

До академичната 1924/25 година студентите осъществяват стажа си още по време на следването. Но въз основа на решение МНП създава специален Стажантски институт с Образцова гимназия, предназначен за практическата педагогическа подготовка на студентите, които имат желание професионално да се реализират като учители, както и за „опити в областта на образованието“ (Закон за университета и университетски правилници, 1925, 21–22). С това се поставя началото на Стажантския институт на Софийския университет.

Институтът първоначално е организиран при Трета софийска девическа образцова гимназия от учебната 1924/25 година, а по-късно от учебната 1930/31 година преместен

³ По-подробно относно Петия международен конгрес по средното образование виж: Доросиев, Л., 1924.

при Трета софийска мъжка образцова гимназия, но през целия период на съществуване на тази институция в архивните документи се наблюдава постоянно сътрудничество между двете училища, особено след 1935 година когато броят на стажант-учителите е значително голям. Стажантският институт съществува до 1945 г., когато в България настъпват значителни политически промени, които пряко се отразяват върху всички образователни институции⁴.

Административно Институтът заедно с Образцовата гимназия се ръководи от директор, а организационно и педагогически от „Ръководен съвет“, който първоначално се състои от директора и четирима професори от Университета, натоварени да ръководят института и да обезпечават лекции по предвидените учебни предмети. Основа роля при организацията на работата на Стажантския институт, както и преподавателска ангажираност, имат професорите П. Цонев, М. Герасков и Хр. Негенцов. „Този съвет избираше образцовите учители из гимназиалния персонал в София и провинцията и ги представяше в Министерството за назначение“, пише проф. Герасков (Герасков, 2016, 201–203). Впоследствие Ръководният съвет се състои от директора на гимназията, лекторите и ръководителите по отделните специалности. Директорът на гимназията е и директор на Института. Съветът изработва годишния учебен план и седмичната програма на занятията, провежда теоретическите изпити, както и предлага идеи за оптимизиране на подготовката на стажант-учителите. Решенията на Ръководния съвет се одобряват от Министерството на народното просвещение.

В управленски аспект организацията и дейността на Стажантския институт е съобразно постановените изисквания в нормативните документи относно кандидат-учителите в държавните народни средни училища. Паралелно с това се осъществяват изменения на учебните планове, правилници и програми за университетските изпити в Софийския университет, с което в цялостен вид се реализира специалната педагогическа подготовка на бъдещите гимназиални учители. Въз основа на създадения Стажантски институт, през 1925 г. Академическият съвет на Софийския университет приема промени в програмата и изпитите, както и в учебния план, съобразно допълнението в Правилника за държавния изпит на учителите в средните училища от 1922 г., в който се регламентира изискването кандидат-учителят „най-малко два семестъра да е слушал и положил изпит по педагогика (обща педагогика, гимназиална дидактика и специална методика на съответния предмет)“ (Арнаулов, 2008, с.539). През академичната 1932/33 година се наблюдават нови изменения в учебните планове и в изпитната програма с оглед на бъдещата учителска дейност на студентите. Правилникът и Програмата за изпитите в

⁴ Трансформациите в образователната система и съответните институции са в резултат на политическите промени след септември 1944 г., които се основополагат на нова идеология.

Историко-филологическия факултет, приети през 1934 г., потвърждават учебните предмети в първи и втори университетски изпит по отношение на „главната специалност“ и условията за избор на втора специалност (Правилник и програма за изпитите и учебен план за специалностите в Историко-филологическия факултет, 1934, 3–9). Интересен факт, но и показател за активното участие на студентите в академичния живот е, че в контекста на случващото се има студентски вълнения и протести, като сред исканията са премахване на втората специалност в Историко-филологическия факултет (Арnaudов, 2008, с. 614). Независимо от посоченото, с решението на Академическия съвет се регламентира възможността след завършване и придобиване на учителска правоспособност учителите да преподават и по втора специалност. Определят се предметите, по които студентите са длъжни да слушат лекции, да участват в семинарните упражнения и да полагат изпит (пак там, с. 587). В контекста на това Правилникът за държавен изпит на кандидати за редовни учители в средните училища, от 1935 г., постановява, че всеки кандидат полага държавен изпит по две специалности – „първа главна специалност (която е завършил като такава в университета – поясн. мое) и втора (и трета) специалност, която е изучавал минимум два семестъра в университета или друго висше учебно заведение (Правилник и програма за държавен изпит на кандидати за редовни учители в средните училища, 1936, 1–2). През август 1939 г. е приет Правилник за стажантския институт, който замества Правилника за кандидат-учителите в държавните народни средни училища от 1937 г. Аргументът за това е, че нормативният документ „вече не отговаря за нуждите и развитието на стажантския институт“ (обн. ДВ, 1937, бр. 189). През септември 1941 г. е приет нов Правилник за Стажантския институт (обн. ДВ, 1941, бр. 210).

При своето основополагане Стажантският институт е част от Софийския университет, постепенно отделен, но остава тясно свързан с него. Обособяването му може да се приема само в структурен аспект защото теоретическата и практическата педагогическа подготовка на стажант-учителите в института е естествено продължение на университетското образование, както посочва и проф. Чакъров. В първите нормативни документи, третиращи въпроси относно организацията му, Институтът се определя като такъв към Софийския университет, но конкретно в Правилниците му от 1937 г. и 1941 г. това не е постановено, което насочва към неговото отделяне. Това вероятно е резултат от целенасочената политика на Министерството на народното просвещение, което се опитва да наложи изцяло своята власт върху всички образователни институции, дори застрашвайки и автономията на Университета, но неуспешно.

В резултат на направените промени и създаването на Стажантския институт се поставя началото на нов модел на университетското педагогическо образование, с което

се реализира получаването на качествена и солидна теоретическа и практическа педагогическа подготовка. С преодоляването на един от основните недостатъци, а именно – натоварването на студентите през последния семестър от тяхното следване, позволява в конкретно регламентирано време да се отдадат на своята практическа педагогическа подготовка.

Началото

В началото на учебната 1924/25 година Учителският съвет на Трета софийска девическа гимназия започва усилена подготовка по организацията и конкретната дейност относно практиката на стажант-учителите в гимназията. Определят се председателите от всяка специалност, които заедно със своите колеги (от същата специалност – поясн. мое) изготвят програма за хоспитирането при отделните преподаватели и се определят дните за конференции по отделните уроци, както и тези, в които се обсъждат по-обща научнопедагогически и методически въпроси. Стажант-учителите се обособяват в групи. В този начален етап се определя комисия, която да проучи мнението на проф. П. Цонев за изготвяне на специален Правилник за занятията на стажант-учителите при гимназията, приет през октомври 1924 г.⁵ С това се поставя началото на реалното функциониране на Стажантския институт.

В края на първата учебна година в годишния отчет за конкретните дейности, представен пред Учителския съвет през юли 1925 г. се посочва и удовлетвореността на кандидат-учителите от проведения стаж. Подчертава се значението на проведените седмични конференции, на които са обсъждани разнообразни научни, педагогически, дидактически и методически въпроси⁶.

Основен проблем при организацията и функционирането на Института в този начален етап е наличието на недостатъчни на брой помещения за провеждане на учебни часове – малки стаи, тесни коридори, липса на кабинети по история и география, библиотека, салон, стая за учителите и др., което се оказва сериозна трудност. В края на учебната 1927/28 година Учителският съвет отново обсъжда този осезаем въпрос и формулира необходимостта от преместване на гимназията в нова сграда⁷. Вероятно това е и причината от учебната 1930/31 година стажантския институт да е преместен в Трета софийска мъжка образцова гимназия.

Именно през посочената учебна година стажант-учител е бъдещият професор Найден Чакърров (1907–1991). В своите спомени за студентството си той споделя, че стажантите по педагогика посещават Трета софийска девическа гимназия в определени

⁵ ДА – София, ф. 907 К, оп. 1, а.е. 5, л. 92-95.

⁶ Пак там, а.е. 5, л. 133.

⁷ Пак там, а.е. 7, л. 14.

дни и часове, тъй като там има класове, които изучават педагогически дисциплини. Това е показател за сътрудничеството между двете образователни институции, което може да се проследи и в архивните документи. Проф. Чакъров подчертава отдадеността и професионализма на учителите в гимназията, ангажирани със стажа на кандидат-учителите, които имат влияние и върху неговото израстване. Заедно с това посочва и като основен недостатък в организацията на института изучаването на учебните дисциплини, част от теоретичната подготовка, която според него се покрива качествено в Университета по време на следването (Чакъров, 1988, с. 107). Самият той след 1935 година се свързва и професионално със Стажантския институт – първоначално като „учител-патрон по философска пропедевтика“ (Бойчева, 2007, с.77). Впоследствие, от 1943 г. и като част от университетските преподаватели на специалност Педагогика от Софийския университет. Интересен факт е, че през учебната 1942/43 година един от стажант-учителите е и друг значим учен – проф. Жечо Атанасов (1919–2000). Често в историята на университетската педагогика двамата значими преподаватели се поставят и приемат в един и същи период на академична кариера, но в Стажантския институт проф. Чакъров е ръководител по специалността, с което е ангажиран и в изпитните комисии, в които младият Ж. Атанасов полага своите теоретични изпити, както и при изготвянето на атестацията му. Стажант-учителят Жечо Атанасов впечатлява със своята атестация и отличните си оценки по своята първа специалност „Философска пропедевтика“ и втора специалност „Немски език“⁸.

Представените исторически факти са показател за изключително положените усилия на Училищното ръководство и състав относно организацията и осъществяването на качествен педагогически стаж, което се потвърждава и от думите на проф. Чакъров.

Стажантската година

Стажантският институт дава общопедагогическа и специална практическа подготовка на студенти от различните специалности в университета, които са завършили семестриално четиригодишния курс на обучение и искат професионално да работят като гимназиални учители. Конкретните нормативни документи, постановяващи неговата организация и изисквания, предполагат основните същностни и съдържателни характеристики на дейността на Института⁹.

За стажант-учители се назначават лица, които са завършили гимназия със зрелостен изпит и историко-филологически и физико-математически факултет на университета в София или в чужбина, или друго висше учебно заведение, в което се

⁸ ДА – София, ф. 43 К, оп. 1, а.е. 135, л. 9-26; а.е. 137, л. 219-223.

⁹ Представените характеристики на Института са конструирани върху: Правилник за Стажантския институт (1937; 1941).

изучават научни, художествени и практически дисциплини, предвидени в програмите на средните училища. За стажант-учители по религия с история на българската църква се назначават лица, завършили богословския факултет на Университета в София.

Лице, което иска да бъде назначено за стажант-учител подава заявление за назначение и набор от следните документи:

- зрелостно свидетелство; диплома за висше образование; кръщелно свидетелство; документ за изправност по отношение военната и трудовата повинност; свидетелство за съдимост; медицинско свидетелство, издадено от лекар на държавна служба; свидетелство за честност и благонадежност; свидетелство за материално състояние.

Всички кандидати преминават през медицински преглед от комисия, която е в състав учители-лекари под председателството на главен инспектор-лекар при МНП. Ръководният съвет изготвя списък с лицата, приети на стаж, въз основа, на което се назначават със Заповед от Министъра на народното просвещение. След назначението си кандидат-учителите определят чрез писмено заявление до директора на Института втората и третата специалност. Промяна по отношение на посочената специалност може да се направи само по изключение до края на първото полугодие със съгласието на Ръководния съвет и с одобрение на МНП.

Стажът е с продължителност една учебна година, обособена на две полугодия – от 15 септември до 1 февруари и от 1 февруари до 10 юни. Нормативната уредба постановява 24 часа седмични занятия. В Стажантския институт се осъществява теоретична и практическа подготовка. Теоретичната подготовка, която се провежда през зимното полугодие, включва лекционни курсове и семинарни занятия, завършващи с полагането на изпити по:

- дидактика;
- училищна организация с училищно законодателство;
- училищна хигиена (хигиена на училищната сграда, хигиена на ученика и учителя);
- методика по отделните учебни предмети, за всяка от посочените специалности от стажанта.

Всеки от стажант-учителите полага изпити по отделните учебни дисциплини, които се провеждат от комисия в състав от председател и двама членове. Изпитната комисия се назначава с наредба на директора, а за всеки проведен изпит се изработва протокол, в който наред с името на всеки кандидат-учител, който се е явил на изпита и съответната оценка се посочват и зададените два въпроса¹⁰. В рамките на стажантската година всеки от кандидат-учителите има право след първи неуспешно положен теоретичен изпит да се

¹⁰ ДА – София, ф. 43 К, оп.1, а.е. 135, л. 9-90.

яви втори път, но при слаба оценка се повтаря отново целият стаж. Това е показател за високите изисквания към всеки стажант-учител и неговата педагогическа теоретическа и практическа подготовка.

Същевременно стажант-учителите хоспитират (наблюдават уроци – поясн. мое). Лятното полугодие е изцяло за практическата подготовка, която се реализира по два начина: по групи (определят се като частни – поясн. мое) и пред всички стажанти от специалността (определят се като общи – поясн. мое), в присъствието на съответните образцови учители и един професор, който води конференциите по общите лекции. Практическата подготовка включва:

- хоспитиране;
- „пробни уроци“, които са общи и частни (минимум 22 за цялата учебна година);
- общи и частни беседи;
- упражнения по всички предмети върху въпроси, които засягат научните и методическите основи на съответния предмет;
- техника на говора с изразително четене – за стажант-учители с български език като специалност;
- говорни упражнения по новите езици – за стажант-учителя по съответния нов език като специалност;
- участие в граждански и черковен хор, членуващ в съответния съюз;
- практически упражнения върху методика и техника на опита по физика, химия и естествена история.

Всеки стажант-учител трябва да изнесе по един „пробен урок“ седмично по двете специалности като се дава предимство на първата специалност, и по един реферат през годината с оглед на научната и методична страна на първата специалност. Рефератът се представя и се обсъжда в часовете, определени за упражнения по всички предмети. Стажант-учителите по физическо възпитание полагат и личен технически изпит по атлетическите дисциплини, съобразно Правилника и програмата за държавен изпит на кандидати за редовни учители в средните училища.

През второто полугодие всеки стажант-учител полага практически изпит, като изнася един общ урок с беседа в присъствието на ръководителя на специалността и поне още един преподавател по съответната специалност. В края на учебната година отделните групи преподаватели, ангажирани с провеждането на стажа, в общи заседания изработват атестация за всеки кандидат-учител по образец за учебно-възпитателната дейност и моралните му качества. Изготвянето на атестацията е въз основа на цялостната му работа през стажантската година, съобразно внесените конкретни данни в:

- книга за общите уроци и реферати на кандидат-учителите, в която оценката е диференцирана в две графи, като първата е по отношение на начина, по който е изнесъл урока или реферата, а втората относно начина на неговата защита и степента на обосноваване и задълбоченост;
- книга за отсъствията.

Атестационният лист обхваща няколко компонента, които са показател за комплексност, високи изисквания по посока не само на преподаването, но и научна педагогическа подготовка. Първата страница на атестационния лист съдържа следните данни:

- име; семейно и материално положение; завършено гимназиално и висше образование; учителски опит до момента; чужд език, който владее и каква литература използва; първа и втора (трета) специалност; дата и номер на заповедта за назначение в Стажантския институт; има ли отсъствия през стажантската година и какви са причините.

Втората страница е самата атестация, която по отделните графи подробно се попълва, а като са постановени следните оценки: задоволително; добро; много добро; образцово (виж: Приложение 1). Особено внимание се обръща на здравословното състояние на стажант-учителя, като това се потвърждава и от сериозния медицински преглед при постъпването му, а в атестационния лист отново се наблюдава отделна графа.

Проучването на архивните документи на Трета софийска мъжка образцова гимназия със запазени атестационни листове показва, че се акцентира на степента на активност на стажант-учителя в общите и частните беседи, а фокусът е върху обосновката му, която да е правилно и научно изказана. В работата му се подчертава значението на редовно присъствие, старание, увереност, сръчност, стремеж към задълбочаване, добросъвестност и своевременно изпълняване на задължения и възложени задачи. Особено внимание се отдава на отношението му и поведението му към учениците, както и към останалите учители. В преподаването се акцентира не само относно справянето му с преподавания материал, но и с добра дисциплина в класа и доколко е авторитетен пред учениците¹¹.

Малка част от интересните исторически факти, запазени в архивните документи, съдействат за цялостната реконструкция на стажантската година, както и са конкретен показател за представените факти и данни.

¹¹ ДА – София, ф. 43 К, оп. 1, а.е. 136, л. 33-78.

В атестационен лист по отношение на Методическата подготовка е изведена следната оценка: *„Добра. Старателно разработва уроците си. В началото работата му беше много еднообразна и спъната, но към края постигна видим резултат“*¹².

В друг архивен документ относно Педагогическа подготовка е написано: *„Добра. Понякога не изчаква учениците и не работи с целия клас. Говори много бързо, но има ясна мисъл, точен език“*¹³.

В трети атестационен лист в графата Особени прояви е отбелязано: *„Трудолюбие в лабораторната практика и приготвяне на препарати“*¹⁴.

В архивен документ относно Научна култура е написано: *„Много добра. Проявява широки научни и обществени интереси. Премисля въпросите добре. Взема думата и се изказва смислено почти във всички конференции, при всички реферати, по всички засегнати въпроси. Много пъргав ум“*¹⁵.

Любопитно е присъствието в атестационния лист на графата Обича ли професията. В конкретен архивен документ се намира написаното: *„Обича професията си. Има съзнание за важната роля на училището и учителската работа. Той е един от тези кандидати, които подемат сами работата и на които може да се довери всеки преподавател“*¹⁶.

В края на атестационния лист е изписана и оценката. При проучване на протоколи от проведени теоретически изпити и в атестационните листове прави впечатление, че преобладават оценките „Добър 4“ и „Много добър 5“, но не е рядкост и оценката „Среден 3“ в сравнение с оценката „Отличен 6“.

Стажант-учител, който успешно положи всички изпити от теоретичната част и получи благоприятна атестация от своята практическа подготовка се счита за завършил своя стаж и получава правото да се яви на държавен изпит за учителска правоспособност по своята специалност.

При основополагането на Стажантския институт Министерството на народното просвещение в нормативните документи постановява месечно възнаграждение за всеки стажант-учител. Впоследствие обаче то е ограничено и се получава при определени условия, вероятно поради финансови затруднения и нестабилност. Още през 1928 година, в своя годишен отчет Училищния съвет на Трета софийска девическа гимназия формулира предложения към МНП, между които е и следното: *„Всички кандидат-учители да бъдат платени“*¹⁷. Това ограничение води и до студентски вълнения и размирици в Софийския

¹² Пак там, а.е. 136, л. 285.

¹³ Пак там, а.е. 137, л. 136.

¹⁴ Пак там, а.е. 137, л. 179.

¹⁵ Пак там, а.е. 137, л. 260.

¹⁶ ДА – София, ф. 43 К, оп. 1, а.е. 137, л. 220.

¹⁷ ДА – София, ф. 907 К, оп.1, а.е. 7, л. 69.

университет. През март 1929 г. студентите от Историко-филологическия и Физико-математическия факултет не присъстват на занятията в рамките на три дни (21-23 март). Повод за това е едногодишния стаж при образцовата гимназия в София, който е задължителен за всички студенти от двата факултета, желаещи да добият учителска правоспособност. Техните искания са конкретно по постановеното месечно възнаграждение от Министерството на народното просвещение, което е ограничено в последните години. Това възнаграждение е само за толкова студенти, от колкото „имало нужда попълване на учителския персонал в средните училища, останалите трябва да прекарват неплатен стаж“ (Арnaudов, 2008, 592-593). Всъщност този проблем остава основен за периода на съществуване на Стажанския институт. Независимо от това посочените конкретни исторически факти и данни от различни атестационни листове са доказателство за високите изисквания и комплексна оценка по отношение на практическата педагогическа подготовка на всеки стажант-учител. Като основен недостатък може да се определи теоретичната част, която в известна степен излишно се препокрива с изучаваните лекционни курсове по време на висшето образование.

Заклучение

Пътят на основополагане на Стажанския институт е изпълнен с дискусии в търсене на качествена теоретическа и практическа педагогическа подготовка, но е показател за стремеж към непрекъснато усъвършенстване на модела на университетската педагогическа подготовка на гимназиалния учител. Изграждането на училищната система в края на XIX и началото на XX век предполага и учители с качествена специална педагогическа подготовка, което неминуемо е важна предпоставка за ефективността и развитието на училището, а в цялостност на българското общество и култура. Всички ангажирани с университетското педагогическо обучение и с образователната политика осъзнават тази силна взаимна връзка и полагат значителни усилия за усъвършенстване. Реформите от 20-те години на XX век в специалната педагогическа подготовка на бъдещите гимназиални учители е част от европейските тенденции в избор на най-добър целесъобразен модел, с който качествено да се осъществи теоретичната и практическата подготовка. Моделът предполага разпределение на време и усилия от страна на стажант-учителите, които да се отдадат на своята педагогическа практика след завършване на своето университетско образование. Но паралелно с това се запазва корелацията „теория – практика“, което е особено ценно за бъдещия учител и педагог.

Стажантският институт изпълнява успешно своята мисия – да подготви високо квалифицирани учители за средното българско училище. Историята съхранява и показва

всеотдайността на тези, които предават професионалния опит и значението на призванието учител.

Литература

- Арnaudов, М. (2008) История на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през първото му полустолетие 1888-1938. София: Унив.изд. „Св. Климент Охридски“.
- Бойчева, В. (2007) Найден Чакърров. София: Унив.изд. „Св. Климент Охридски“.
- Герасков, М. (2016) Автобиография. София: Унив.изд. „Св. Климент Охридски“.
- Доросиев, Л. (1924) Пети международен конгрес по средното образование – *Училищен преглед*, т. XXIII кн.2 – с.143- 151.
- Държавен архив - София. Фонд 43К – Трета софийска мъжка образцова гимназия „Уилям Гладстон – 1906-1955, Опис 1, а.е. 73-253; Опис 3, а.е. 3 и 4.
- Държавен архив - София. Фонд 907К – Трета девическа гимназия – София – 1913-1944, Опис 1, а.е. 1-24.
- Закон за университета и университетски правилници (1925) София: Печ. Ив. К. Божинов.
- Книгопис (1924) – *Училищен преглед*, т. XXIII кн.5, с. 523-524
- Образцова гимназия в София (1924) – *Училищен преглед*, т. XXIII, кн.4, с. 323-326
- По въпроса за педагогическата подготовка на учителите в средните училища (1924) – *Училищен преглед*, т. XXIII кн. 10, с. 976-978
- Правилник и програма за изпитите и учебен план за специалностите в Историко-филологическия факултет (1934) София: Унив.изд. „Св. Климент Охридски“.
- Правилник и програма за държавен изпит на кандидати за редовни учители в средните училища (1936) София: Държ. печатница.
- Правилник за стажантския институт (1937) – *Държавен вестник*, бр. 189.
- Правилник за стажантския институт (1942) София: Държ. печатница.
- Теодоров-Балан, А. (1905) Из историята на висшето училище. – Годишник на Софийски университет, т. I, 1904–1905, София: Унив.изд. „Св. Климент Охридски“.
- Хроника и съобщения. По въпроса за педагогическата подготовка на учителите в средните училища (1924) – *Училищен преглед*, т. XXIII, кн. 9, с.826-832.
- Чавдарова, А., Илиева, М. (2020) Университетската педагогика в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и в Лайпцигския университет – история и съвременност. София: Унив.изд. „Св. Климент Охридски“.
- Чакърров, Н. (1988) Спомени от студентските години. – В: Спомени за Софийския университет. Т. I. София: Унив.изд. „Св. Климент Охридски“.

Гл.ас. д-р Марияна Ив. Илиева
Факултет по педагогика,
Софийски университет „Св.Климент Охридски“
имейл: *m.ilieva@fp.uni-sofia.bg*

Приложение 1

Образец 1: Атестационен лист, Правилник за Стажантския институт, 1941 г.